

MAARJAMAA

EESTI KATOLIICLASTE RINGKIRI

Nr. 1 (7)

III aastakäik

Nigulapäeval 1963

Alguses oli Sõna
ja Sõna oli Jumala ligi
ja Jumal oli Sõna:
Tema oli alguses Jumala ligi.
Kõik on Tema läbi saanud
ja ilma Temata ei ole saanud midagi.
Mis on saanud, oli elu Tema sees
ja elu oli inimeste valgus
ja valgus paistis pimeduses
ja pimedus ei saanud tema üle võimust.

Üks mees sai Jumalast saadetud:
Johannes oli tema nimi.
Tema tuli tunnistama,
valguselle tunnistust andma,
et tema läbi kõik usuksid.
Tema ei olnud mitte valgus,
vaid ta pidi tunnistust andma valguselle.

See oli tõeline valgus,
mis valgustab iga inimest,
kes ilmale tuleb.
Tema oli ilma peal
ja ilm on Tema läbi saanud
ja ilm ei võtnud Teda tunda.
Tema tuli omade juurde
ja omad ei võtnud Teda vastu.

Aga kõigile, kes Tema vastu võtsid
andis Ta väe Jumala lasteks saada,
neile, kes usuvad Tema nime sisse,
kes ei ole verest
ega liha tahtmisest
ega mehe tahtmisest
vaid Jumalast sündinud.

**Ning Sõna sai lihaks
ja asus meie keskel
ja meie saime näha Tema hiilgust
Ainusündinu hiilgust Isa käest,
täis armu ja tõde.**

**Johannes annab Temast tunnistust ja hüüab:
Tema on see, kelle kohta mina ütlesin:
Kes minu järel tuleb
on minust ette jõudnud
sest Tema oli enne mind.**

**Eks Tema küllusest ole meie kõik saanud
ja armu armu peale.
Sest Seadus oli Moosese läbi antud,
arm ja tõde on Jeesus Kristuse läbi saanud.
Jumalat ei ole keegi iial näinud:
ainusündinud Poeg
kes on Isa südame ligi,
Tema on teatust toonud.**

Joh. 1,1 - 18

Jumala ja inimese sõna

« Piibli Ramat, se on keik se Jumala Sanna, mis Pühhad Jumala Mehhed, kes pühha Waimo läbbi juhhatud on ülleskirjotanud » — seisab esimese eestikeelse Piibli tiitellehel. Need sõnad ei ole pärit Piiblist enesest, vaid väljendavad kristlaste usku, et selle raamatu autoriks on Jumal ise, kirjapanejateks aga terve rida inimesi. Jumala sõna võtab siin inimliku kuju, saab Piiblis teatavas mõttes « lihaks ».

Pühakiri tunnistab, et Jumal ei dikteerinud öeldavat sõnasõnaliselt: igal prohvetil, igal apostlil on oma väljendusvahendid, oma stiil. Ning see tõsiasi asetab teatavaid nõudmisi niihästi Pühakirja tõlkijale kui ka lugejale. Kuid ka see teadmine — nimelt, et Jumal inimlike sõnadega kõneleb — ei kaitse meid Piibli lugemisel üllatuste eest. Oleme nii harjunud oma väljendusvormidega, et ei märkagi, kui tugevalt need on tingitud ümbrusest, meie elu- ja mõtteviisist. Sellepärast tõrgume uskumast, et Jumal võis end väljendada teisiti kui see meie sajandil kombeks on. Näib, et on vaja üsna kõrget haridust ja soliidset filosoofilist ettevalmistust selleks et omaks võtta ülilihtsa Jumala sõnumit ülikirka inimkeele ja -kirjanduse väljendusvormides.

Aga õieti ei ole siin midagi imestada. Oleks palju imelikum, kui raamat, milles Jumal pöördub inimsoo kui terviku ja samas iga üksikindiviidi poole, kasutaks ainult mõnda kitsast sektorit sellest väljendusvormide küllusest, mis on Tema enda kingituseks inimesele. Selle vaheldusrikka, olgugi et kirjapanemise aja piiridesse jääva kesta alt tuleb otsida seda Sõna, mille Jumal on sinna kätkenud, mis ei mahu ühegi keele kitsukesse kesta. Sest Piibel on pigem rake-tiramp kui käsulaegas. Püüe selle raamatu aardeid meile mugava mõttekäigu šabloonil pressida oleks niisama vale kui tõlgitsemisraskuste ees kapituleeruda.

Niihästi Vana kui ka Uue Testamendi värvirikkad jutustused ja pildid tahavad meie mõt-telendu argipäeva askelduste ahtakesest raamist Vaimu kõrgustesse aidata. Piibli kingitusele vastav hoiak on sügav tänulikkus Jumala vastu, kes on valanud Raamatute Raamatusse nii palju Vaimu väge, et sellest jätkub kõigile inimpõlvedele.

Kümme küsimust teemal:

EESTIKEELNE PIIBEL

Selle pealkirja all läks k. a. mais teele ankeet meie kirjameestele, et kuulda nende seisukohti järgnevate küsimuste suhtes:

- 1) Missugune peaks olema eestikeelse Piibli keel (peajoontes)?
- 2) Piibli üksikud osad on pärit eri aastasadadest, erinedes tugevasti sõnavara, stiili jm. poolest. Kas ja kuidas peaksid need asjaolud tõlkes nähtavale tulema?
- 3) Missuguseid nõudmisi tuleb asetada üle 2000 a. vanade rütmiliste tekstide tõlkele?
- 4) Kas ja kui palju on võimalik — või koguni vajalik? — arvestada algtekstide erinevat värsimõdotu, stiili jne.?
- 5) Kuidas suhtute rütmiliste tekstide proosatõlkesse?
- 6) Teie hinnang vana ja uue tõlke rütmiliste osade keelele? (Märkus: Psalmid puuduvad äsjailmund valimikus!)
- 7) Missugune on Teie arvamine piiblike nimede transkriptsiooni küsimuses?
- 8) Kas peate vajalikuks ja võimalikuks vana tõlke parandamist?
- 9) Kas eelistate vana, parandatud vana või täiesti uut tõlget?
- 10) Missugused on üldiselt vana ja uue tõlke head ja vead? Teie üldhinnang?

Ankeedile oli lisatud kaheksa näidet seni tarvituselolnud tõlkest ja 1963. a. Uppsalas ilmunud valimikust « Valitud peatükke Vanast Testamendist », nimelt: I 1. Moos. 2, 1-9; II 1. Moos. 3, 14-19; III 1. Moos. 27, 1-4; IV Iiobi 2, 1-7; V Jes. 5, 5-8; VI Jer. 18, 13-17; VII Miika 4, 1-3; VIII Jer. 36, 10-16.

Käesolevas numbris avaldame esimese osa senini toimetusele saabunud vastustest.

« Tõlke kohta ei peaks esitama täieliku üksikasjalise seletuse mitte üksi kõik meie tähtsamad keeleteadlased, vaid ka meie paremad stilistid, sest piibel ei ole mitte ainult usuline ja keeleline teos, vaid ka kirjanduslik ja stiililine meistriteos. »

« Kui aga piiblitõlke keel peaks vähendama pieteeti selle raamatu vastu või koguni vastumeelsust tekitama, siis on see kuritöö, mida keelemehed ega teoloogid küll ei tohiks oma hingele võtta. »

Valter Tauli (1939)

« Üks teine proov meie Piibli headusest on ka see, et uuemal ajal on katsutud teda paremaks teha, aga ei ole hästi jaksatud. »

Karl Leetberg (1939)

(1) Kuna meil vaevalt mõeldav oleks paguluses (kui iseseisvas riigiski seda ei sündinud) kolme simultaantõlget välja anda, siis tuleb leppida üheaainsaga, kus oleksid sobitatud kokku liturgiline ja arhailine (ehk kirikus ja usulistel talitustel tarvitata) tekst eraviisil lugemise tekstiga.

(2) Piibli üksikuid osi, mis erinevad sõnavara, stiili jm. poolest, ei saaks meie tõlkes erivarjunditega edasi anda — see oleks akadeemilise väljaande puhul tarvilik. Meie oma puhul mitte.

(3-5) Värsimõõtu, rütmi, stiili peaks katsuma säilitada. Ei ole mõeldav üheaolises proosas kõiki luulelisuse ja pidulikkuse ning paatose varjundeid edasiandmata jätta.

(6) Kohtumõistjate raamatu 5. peatükist Deboora laulust toodud katke (EPL, 4. 5. s. a.) näitab, et vana tekst on parem: see algab nii: *kuulge kuningad, pange tähele vürstid, mina, mina tahan Jehoovale laulda*, muudetud tekstis aga ärgneb sõnale « vürstid »: *Mina — ma laulan Jehoovale* jne. Poeetiline kordus ja jrütmiline *mina — mina* on asendatud kuiva proosaga.

(7) Transkriptsiooni küsimuses pooldan omaaegset rahvalikumat moodust: *Sevanja* (millega ollakse kodunenud), mitte *Sefanja*, mis kõlab peenutsevalt. Esitatud nimestik erineb ju vanast transkriptsioonist peamiselt kahekordsete vokaalide sissetoomisega mis ei « riku traditsiooni », vaid on loomulikum endisest. Eriti tervitav on Iiobi, vana Iobi asemel. Parema oleks veel, kui kirjutaks Hiiob, sest tavalises trükikeeles kirjutakse alati Hiiobi-sõnum. Kui kirjutada Sefanja ja Saa-fan, siis peaks ju kirjutama ka filistid, ometi on vilistid ja vilistlased meil täiesti sisse juurdunud tavalises ilmalikus keeles. Olgu see siis ka Piiblis nõnda.

(8) On tarvis ja on võimalik vana tõlke parandamine kõige pealt seal, kus seni valitses raskepärusus ja ebaselgus, vahel koguni arusaamatus.

(9) Eelistaksin parandatud vana, mitte kunagi liialt moderniseeritud tõlget. Kus vana tekst arusaadav, kuigi vanamoeline on, seal on ta ikkagi eelistatavam neologismidest-sünonüümidest kubisevast tekstist.

(10) Eelmisega on juba sellele vastatud.

Tõlkenäidete puhul:

I	<i>Aga udu tõusis maast välja ja kastis kõik maad.</i>	<i>tõusis udu maast ja kastis kogu mullapinda.</i>
---	--	--

Uues tõlkes on süntaks tehtud raskepärasemaks kui vanas: viimases algab lause sõnaga: *Aga udu tõusis* jne. Uues lihtsalt: *udu tõusis* jne, millel puudub side eelmise lausega. Muidu on tõlked umbes võrdsed.

II *oma kõhu peal pead sa käima
ja põrmu sööma kõige oma elu aja.*

*Sa pead käima oma kõhu peal
ja põrmu sööma kogu eluaja!*

Vanas tõlkes parem, kuna selles on rõhk õigem: *oma kõhu peal pead sa käima* jne. Uues aga on: *Sa pead käima* jne, mis on kahvatum.

*Seesama peab su pea rõhuma,
ja sina võtad tema kanna rõhuda.*

*kes purustab su pea,
aga kelle kanda sa salvad!*

Uus on parem: *kes purustab su pea* vana asemel, kus seisis: *Seesama peab su kanda rõhuma*. (Koolipõlves oli mulle ikka kuidagi tume see kanna rõhumine...)

*Naise vastu ütles tema:
« Ma tahan sulle väga palju valu saata,
kui sa käima peal oled,
valuga pead sa lapsed ilmale tooma!*

*Naisele ta ütles:
« Sinule ma saadan väga palju valu,
kui sa käima peal oled:
sa pead valuga lapsed ilmale tooma!*

Vana parem: *Naise vastu ütles tema*, kuna uues: *Naisele ta ütles* on kunstlikum, eriti verbi lõppu seadmisega. Samas punktis on ka muid paremusi vanas: *Valuga pead sa lapsed ilmale tooma*. Uues aga on lause pikem ja rõhk ei seisa sõnal « valuga », kus ta peaks seisema, kuna see sõna siin on lauses tähtsaim.

*... ja söönud puust,
kellest ma sind käskisin ja ütlesin:*

*... ja sõid puust,
millest mina sind keelasin, üteldes,*

Uus parem, sest vanas seisab: *ma sind käskisin*, kuna uues on: *sind keelasin*, mis on õigem.

*Ja kibuvitsu ja ohakaid peab ta sulle
kasvatama*

Ta peab sulle kasvatama kibuvitsu ja ohakaid

Vana on parem, kuna siin on rõhk lauses õigemal kohal, kuna uues seda rõhutamist ei ole selgesti välja toodud. (Näib, et parandaja on liig agar alnud.)

III *Ja nüüd, et võta oma riistad, oma
noole tupp ja oma amb, ja mine väljale
ja lase mulle metsalindu.*

*Võta nüüd oma jahiriistad, nooletupp
ja amb, mine väljale ja küti mulle ulukit.*

Uus parem, välja arvatud sõna « uluk ». See on meil käibekeeleski väga vähe tuntud ega ole parem vanas tõlkes esinevast « metsalinnust ».

IV *Ja Jehoova ütles saatana vastu:
« Kust sa tuled? » Ja saatana vastas
Jehoovale ja ütles: « Ma tulen mööda
maad hulkumast ja seda läbi käimast
sinna ja tänna. »*

*Ja Jehoova küsis saatanalt: « Kust sa
tuled? Ja saatana vastas Jehoovale: « Maad
mööda hulkumast ja rändamast! »*

Saatana vastus on plastilisem vanas kui uues esinev nudi lause: *Maad mööda hulkumast ja rändamast*.

Ja Jehoova ütles saatana vastu: « Vaata, ta on su käes; jäta aga tema hing rahule! »

Ja Jehoova ütles saatanale: « Vaata, ta on su käes. Säasta ainult tema hing! »

Täitsa asjatu modernism ja ajalehekeelne on uue tõlke lause: *Säasta ainult tema hing!* Kuivõrra tabavam ja rahvale omaseks saanud on vanas tekstis sama lause: *Jäta aga tema hing rahule!*

V *ma tahan tema aia maha kiskuda,
et teda peab paljaks ära söödama;
ma tahan ta kiviaia maha kiskuda,
et teda peab ära sõtkutama!*

*ma kisun ta aia maha,
ja ta jääb põletatavaks,
ma lammutan ta müüri,
ja ta jääb tallatavaks!*

Täitsa ülearune moderniseerimine on vormid: « põletatavaks » ja « tallatavaks ». Küsitav on ka tarvitada sõna « lammutan » « maha kiskumise » asemel.

*Sest vägede Jehoova viinamägi
on Iisraeli sugu,
ja Juuda mehe võsud tema südame
rõõmuks*

*Sest Iisraeli sugu on vägede Jehoova
viinamägi
ja Juuda mehed tema lemmik-istandik!*

Hoopis vastuvõtmatu on « lemmik-istandik ». Vana teksti « südame rõõmuks » on võrratult parem sellest liitsõnadelikust modernismist. Sama näite neli viimast rida on aga plastilised, selged ja hulga eelistatavamad vanast tekstist:

*Häda neile, kes koja koja kõrva
eneste poole kisuvad,
ja põllu põllu kõrva enestele
saadavad,
kuni ep ole enam maad,
et teie üksi seal maal pidite saama
elada.*

*Häda neile, kes reastavad koja kõrvale koja
ja lisavad põllule põldu,
kuni enam paikagi üle ei jää
vaid üksnes teie elate maal!*

VI *Iisraeli neitsi teeb väga hirmust
kurja tööd*

*Väga hirmsaid tegusid on teinud Iisraeli
neitsi!*

Uus parem: plastilisem.

*Kas Liibanoni lumi,
mis kalju pealt maha jookseb,
jätab mu väljad maha?*

*Kas jätab Liibanoni lumi
Sirjoni kalju?*

Uus tumedam. Siin puudub selgitav sõna pärast *lund* « maha ».

Tühise asjale suitsetavad nemad

nad suitsutavad ebajumalaile!

Uus parem, kuna asetab « tühise asja » sõnaga « ebajumalad ». Selle vastu on uues tõlkes mainitule järgnevad read saanud kõrvallausete abil liig keerulise süntaksi:

*ja teised saadavad neid komistama
nende teede peal,
mis igavesti teerajad olnud,*

*Aga mina panen nad komistama nende
teedel,
põlistel teedel,*

*et nemad käivad jalateed,
teed, mis ei ole parandatud;
et nemad oma maa ehmatuses teevad*

*käima ialgradadel,
sillutamata teel,
tehes nende maa õudseks*

Vanas esinevad lühemad laused, mis on kuulajale kergemad jälgida (kirikus).

*Kui päevatõugu tuul
tahan ma neid laiali pillata vaenlase
eest;
kuklatagusega ja ei mitte palgega
tahan ma nende peale vaadata
nende hukatuse päeval.*

*Ma pillutan nad vaenlase ees
otsegu idatuul,
ma näitan neile kukalt,
aga mitte palet
nende õnnetusepäeval!*

Vana oma pidulikumas arkailisuses peaks jääma muutmata.

*VII sest käsuõpetus peab Siionist välja
tulema
ja Jehoova sõna Jeruusalemmast.*

*sest Siionist väljub käsuõpetus
ja Jeruusalemast Jumala sõna!*

Uus parem oma värsimoodi asetatud ridade ja suurema selgusega, välja arvatud moodne vorm « väljub » vana teksti « välja tulema » asemel, milline on küllalt selge ega vaja moodsat vormi.

Kui mina usuõpetust sain, siis tarvitati ikka ainult *Taaveti laul*, mitte kunagi « psalm ». Viimane tunduks võõrana. Eesti keel ei armasta kaht konsonanti silbi alguses. Nii on aastasadade jooksul kehtinud Taaveti laul. Ei ole tarvidust ka nüüd psalmile üle minna.

Lõpuks: Piibli moderniseerimise leian olevat ülearuse. Piisab sisu selgemaks muutmisest ja kõigi vanamoelistegi sõnade säilitamisest; neid ei tule moodsamate sünonüümidega asendada. Ja üldse: kui ristiusulised talitused, nagu ristimine, armulauale võtmine, leeritamine (meil paguluses armastavad kirikumehed tarvitada konfirmeerimine! asjatult!), laulatamine jäävad endisteks, nagu vaimulike talaaridki, siis milleks moderniseerime teksti? Oldagu siis juba kõiges moodne.

Ivar Grünthal

(1) Peajoontes peab emakeelse Piibli keel jälgima arhailist stiili — ütlemisviisis ajaliselt esimesele tõlkele ligilähedal seisvat ütlemisviisi. Piibli keel pole mitte igapäevane kõnekeel. Teine asi on, et üksikute sõnade õigekirjutuses peab jälgima kehtivat kirjakeelt (näit. ÕS'i normide kohaselt).

Feria Johannis Baptistæ.

Jani Päiväl. Epistli-Lugau. Esa. 40, 1. : : 5.

<p>Nõmüstage, rõmüstage minno Rahwaft, ütley teije Jummal. Pajatage Je- rufalemmiga armsaste, nink juttustage temmäl, et temmä Eõddaminne Otsan om, et temmä üttekohhus andis om antu, et temmä katterwera J- fanda Käest om jann tige om- ma Pattu eest. Heikaja Hääl om Lanen: Walmistage J- fanda Teed, tekke Wäljä pääl</p>	<p>Teed tassatses meije Jumma- lalle. Nink Ora peäp üllende- tämä, nink kif Mäkke nink Kenko peäp allandetama: Nink mes kõwwer om, se peäp õigeß sama, nink mes korplik om, peäp tassatses Tees sama. Nink Jffanda Aurustus jaap arwalikkusß sama, nink kif Lihha üttelejße jaap näggemä et Jffanda En om pajo- tanu.</p>	<p>Kolm tõlget: 1686 (1727. a. tr.), 1739 (1945. a. tr.) ja 1963.</p>
--	---	---

(2) Arvan, et siin on kogu Piibli ulatuses eelmise punkti alusel viidatud ühtlustamine eelistatav.

(3) Rütmiliste tekstide tõlkimisel tuleks kasutada rütmilist vabavärssi. Ülem-laulu — näiteks — peaks tõlkima algkeelt tundev poeet, mitte filoloog või vai-mulik, kellel puudub poeetiline soon. Ideaalseks tõlkijaks oleks Uku Masing, aga tema on teadaolevail põhjusil mängust väljas.

(4) Heebrea keele paljukonsonandiline häälikulugu tingib erinevaid värsi-mõõte kui vokaalirohke eesti keel. Algteksti stiili tuleb muidugi võimalikult täp-selt jälgida.

(5) Proosatõlked on alati hädalahendus.

(6) Eelistan rütmiliselt vana tõlget, kui arhailisele — kirikulise mõtte ja süda-mega kokkukasvand stiilile lähemat versiooni.

(7) Transkriptsioon peab jälgima eesti keele rõhuasetust ja ortograafiat võõr-nimede kirjutamisel.

(8) Nagu üteldud ainult ortograafiliselt ja seal, kus eeltõlkijad on algteksti valesti tõlgendanud.

(9) Proosaosas parandatud vana tõlget; rütmilistes tekstides täiesti uut tõlget.

(10) Vana tõlke ajal oli emakeel lapsekingades; uus tõlge on stiililiselt lame-davõitu. Ma ei taha nimesid nimetada, aga ükski meie lingvistidest pole ühestki võõrkeelest suutnud midagi poeetiliselt rahuldavalt tõlkida.

40. Peatükk.

Usklikude rõõm Kristuse tulemise ajal.

Trööstige, trööstige minu rahvast, ütleb teie Jumal.

2. Rääkige * Jerusalemma meele päraft, ja kuulutage temale, et tema juur vaero otsa saanud, et ta ületohus on lepitatud; et ta Jehowa käest on saanud kahe võrra kõige oma pattude sees. * Sf. 2, 16.

3. Hüüdja heal on: Valmistage kõrves Jehowa teed, tehke lageda maa peal maantee tasaseks meie Jumalale.

Matt. 3, 3. Luu. 3, 4—6. Joan. 1, 23.

4. Kõiki orgusid peab ülendatama, ja kõiki mägesid ja mäetüntaid peab alandatama, ja mis mätlit on, peab tasaseks saama, ja mis ohataift umbne on, siledaks maaks.

5. Siis ilmub Jehowa au, ja kõik liha näeb ühtlasi, et Jehowa suu on rääkinud.

„Trööstige, trööstige minu rahvast, ütleb teie Jumal!

P.35.3.1

Rääkige Jerusalema meele järele ja kuulutage temale, et ta vaev on lõppenud, et ta süü on lepitatud, et ta Jehoova käest on saanud kahekordselt kõigi oma pattude eest!

Ho.2,16

Hüüdja hääl: Valmistage kõrves Jehoova teed, tehke lagendikul maantee tasaseks meie Jumalale!

Mt.3,3 Mk.1,3 Lk.1,76 3,4 Jh.1,23

Kõik orud ülendatagu ja kõik mäed ning künkad alandatagu: mis mätlit, saagu tasaseks, ja konarlik siledaks maaks!

Siis ilmub Jehoova au ja kõik liha näeb seda üheskoos! Jah, Jehoova suu on rääkinud!

Albert Kivikas

Kas pidada vajalikuks ja võimalikuks vana tõlke parandamist? Või kas eelistada vana, parandatut või täiesti uut tõlget?

Täiesti jaatavalt või eitavalt ei saa ma ühelegi neist küsimustest vastata. Nii vana tõlke parandamine kui uue tegemine ripub ju ikka ära tegija nii asja- ja stiilitundmisest kui andekusest. Kui asuda täiesti uut tõlget tegema, ei saa ju enam mööda minna ka vanast, kuna selles pikkade aegade jooksul on omaseks kujunenud palju väljendusi, mis keeleliselt võivad küll vigasedki olla, kuid millel on juures oma koduselt arkailine hõng ja tüse kõla. Ei oleks ju, näiteks, mõtet uuendatud piiblikeeles tarvitama hakata *Isandat* Issanda asemel, kuigi viimane vorm meil praegu maksvate keelenormide järele on täiesti vigane. Kuid selle keeleliselt vigase vormi tõttu oleme meie saanud oma Jumalale ka hoopis erilise nimetuse, mis teistes keeltes puudub. Kuidas Teile tundub, kui me ütleme: Meie Isanda Jumala kümme käsku, või veel moodsamalt: Meie Härra Jumala kümme käsku? Ei, meie Jumal on ikkagi Issand! Kas parandatakse vana või tehakse täiesti uus tõlge, tuleb sellepärast keelevigade parandamisega väga ettevaatlik olla. Tihtipeale võidakse keeleliste parandamisega, eriti kui nende kallale asutakse keeleuuendusliku innukuse ja keelemehhe fanatismiga, nii mõnigi kiriku võlvide all pühalikult kajav keelevorm rikkuda. Mulle ei tundu, näiteks, sugugi võõrastav kui ma hingekarjast Meie Isa palves kuulen paluvat: «... ja ära saada meid mitte kiusatuse sisse», kuigi ma tean, et see on meie keelele taunitav germanism. Minu

arvates tuleks piibli uue väljaande keeles nii palju vanu, arkailisi keelevorme alles jätta kui võimalik. Mis aga kaotada tuleksid, on suured konarused, valesti tõlkimised, suured stiililised puudused. Rootsi piiblikeel on, näiteks, nii vanamoe-line, et kui keegi püüaks seda igapäevases kõnes tarvitada, oleks see üsna koomi-line. Ent kellelgi pole senini vist küll mõttesse tulnud neid vanu väljaspool jumalateenistust naljakaina tunduvaid keelevorme piiblist välja rookima hakata. Ma arvan, et sama põhimõtte järele tuleks talitada ka meie piibli keelega, olgu siis küsimus kas vana tõlke parandamises või uue tegemises.

Kalju Lepik

On olemas kaks võimalust:

1) Uue tõlke valmistamine suure kollektiivi poolt, kuhu kuuluksid teadlased ja kirjanikud. Tulemuseks oleks täiesti uus, võiks isegi öelda, teaduslik väljaanne Piiblist.

2) Praegu tarvitav Piibel oma keele ja ümberütlemistega on jätnud sügavad jäljed kirjandusse ja rahvakeelde. Võrrelnud ringkirjale lisatud uut ja vana, pean eelistama vana.

Näiteks:

Ja Jehova Jumal ütles mau vastu: ...

Siis ütles Jehoova Jumal maole ...

Ütles mau vastu (õiendada võiks ainult « mau ») — see on midagi kindlat, käskivat. Ütles maole — umbes nii, et « ütles ka midagi ». Ja kui nii edasi parandada, siis võib juhtuda, et Luka 2, 1:

Aga see sündis neil päivil, et sõna keisrist Augustusest välja läks, et kõik maailm pidi üles kirjutatud saama.

muutub uues tõlkes:

See juhtus siis, kui keiser Augustus korraldas rahvaloenduse.

Muidugi, toodud näide ehk on veidi « kuri », kuid mulle ei meeldi kui talutare õlgkatus asendatakse plekkkatusega. Muutmise alla võiks tulla ainult õigekirjast tingitud « mau » — « mao », « Jehova » — « Jehoova ».

Tuleks kindlasti vahet teha ja arvestada, et tegemist on kahe Piibliga, kahe erineva Raamatuga. Üks, mis on ja jääb rahva teadvusesse, -keelde, elab edasi kirjanduses. Teine — uurijatele ja usuteadlastele — enam-vähem puhas tõlke ja keelevigadest. Mida aga kindlasti teha ei tohiks, see oleks, segamini segada. Rahvasuu ütleb: « Nagu Kört-Pärtli särk pühapäeva hommikul ».

Arvo Mägi

Katsun jõudumööda küsimustele vastata. Tegin prooviks mõne tõlkekatekendi, kuigi tõlkimine kui niisugune on ju võimalik ainult siis, kui ka originaali tunda — see on niiöelda moodsa tõlke redigeerimine, kuid originaali tundmise puudumisel võib see ju sisuliselt hoopis viltu minna. Mõned põhimõtted selle juures: 1. loomulikum sõnade järjekord (mis värsside puhul küll võib muutuda, vastavalt rütmile ja « kõrgemale » stiilile), senine « vana » tõlge sisaldab ju suurelt osalt lihtsalt saksapärasusi nii sõnade järjekorras kui sõnakujundites. — 2. « Ta » saab ikkagi kasutada elusolevuste kohta, muidu peaks olema « see » või « too ». 3. Liigne « tema » kasutamine on eesti keelele võõras, tuleb indogermaani keeltest, kus näit. ka sugude vahe juba sõnas « tema » sisaldub — she - he, er - sie jne. Seda eesti keeles pole, sellepärast peaks isiku korduva esinemise puhul rohkem kasutatama ta nime, et segadust ei tuleks, kes too « tema » on. Katsun siis vastata küsimustele:

(1) Eesti keele seisukohalt lähtudes peaks see olema « tänapäevane » — muidugi kõigi respektiga originaali keele vastu, pidulikkus, arhailisus jne tuleks säilitada, aga see peaks olema tänapäeva keelevahenditega saavutatud arhailisus, mitte saksikute kirikuõpetajate puudulikust keeleoskusest tingitud kohmakad ja vist tihti ka ebatäpsed « ümberütlemised ».

(2) Piibel on ju koguteos, üksikud osad pärit väga erinevatest aegadest, kultuurmiljöödest jne. See kõik peaks — nagu iga hea tõlke puhul, peegelduma ka tõlketekstis.

(3) Originaalselt rütmilises tõlkes tuleks muidugi ka katsuda hoida alal selle poeetilist iseloomu. Muidugi on peagi võimatu jälgida originaali rütmi, ent tekst peaks olema kirjutatud (ka väliselt) nii, et selgub selle värsiline-poeetiline iseloom.

(4) Eelmises on enamvähem ju vastatud ka sellele küsimusele. Kuipalju kõik see võimalik on, seda saab ainuüksi keelt oskav tõlkija ise otsustada. — Praktiliselt oleks ideaalne tõlkimine nii, et esiteks tõlgib keeletundja (s. t. originaali keele tundja), siis aga redigeeritakse tekst mõne eesti keelt vähem teoretiseerivalt kui just praktiliselt tundja poolt — koostöös muidugi tõlkijaga, et redigeering algmõtet ei moonda. Peale selle on ka vaja mõne päriselt keelekorrektori sulge — aga ikka jälle koostöös kahe eelmisega — korrektorid on (minu kogemuste järgi) väga tihti õige pimedad stiililiste vooruste suhtes ja kipuvad elavat keelt surnud vormide Prokustese saapasse suruma.

(5) Ei, nagu öeldud, rütmilised tekstid tuleksid rütmilises vormis tõlkida. Senistes piiblitõlgetes (mida mina olen näinud), on kahjuks (suurelt osalt ka ruumpuudusel) värsidki proosana kirja pandud, mis nende mõju suurelt vähendab.

(6) Hinnang selgub neist ev. erinevustest, mis minu « tõlke » juures ilmsiks tulevad. « Vana » tõlge on muidugi lootusetult vananenud. « Uues » tõlkes on kohati kinnihoidmist liiga vanast lause-ehitusest, sõnade järjekorrast jne (vt. algmärkus), teiselt poolt leidub mõnes kohas liiga « moodseid » sõnu, mis ka häirivad. Otsuse peaks siin tegema mitte niipalju « põhimõte » vaid « keelevaist ».

(7) Siin on kaks eri liiki nimesid. 1. Need, mis rahvaomaseks saanud — Mooses, Saamuel, Joosua jne — need peaks kirjutatama kõnepäraselt — antud juhul pika häälikuga, kuigi originaal vahest oleks lühike — nimed on keelde sisse sulanud. 2. Teised ja vähem tuntud peaks olema originaalses transkriptsioonis. Ka siin — nagu näete — kompromiss.

(8) Ei usu sellesse. Lõhe tolle keele ja tänapäevase vahel on juba liiga suur. Muudatused tulevad suured — ja siis on oht, et originaali mõte jääb hoopis kõrvale — samuti ei tunne parandaja — kui ta seda just ei jälgi — ju originaali stiili. Aga kui ta seda jälgib — siis on ju lihtsam kohe teha uus tõlge.

(9) Eelistaksin — nagu eelnevast selgub — täiesti uut.

(10) Ka sellele küsimusele on eespoolsega juba vastatud. « Arhaiseeriva » piiblikeele kaitsjad ei arvesta asjaoluga, et see on « vale arhaiseering », suurelt osalt keelekasutuselt kohmakas ja saksapäranane. Moodse tõlke ohte püütakse nende poolt liialdada. Keegi taoline « vana kaitseja » tõi näite: teksti *Aga see sündis neil päevil, et sõna keisrist Augustusest välja läks, et kõik maailm pidi üles kirjutatud saama ...* ei tohi mitte tõlkida: *Ja keiser Augustus korraldas rahvaloenduse ...* Muidugi mitte. Aga umbes nii: *Ja see sündis neil päevil, kui keiser Augustus käsu andis, et kogu riigi rahvas pidi saama ära loetud. Siis läksid kõik end üles kirjutama, igaüks oma (sünni)linna jne ...*

Tõlkekatsed

1 Moos. 2, 1-8:

Nõnda on taevas ja maa ning kõik nende väed valmis saanud. Ja Jumal lõpetas seitsmendal päeval oma töö, mis ta oli teinud, ja puhkas seitsmendal päeval kõigist oma tegudest, mis ta oli teinud. Ja Jumal õnnistas seitsmendat päeva ja pühitses seda, kuna ta siis oli puhunud kõigist oma tegudest, mis Jumal oli luues teinud. See on lugu maa ja taeva sündimisest, kui need loodi. Sel ajal, kui Jehoova Jumal maa ja taeva lõi, kui välja peal polnud ainustki põõsast ega rohi polnud veel tärganud, sest Jehoova Jumal polnud veel lasknud maa peale vihma sadada, ega polnud inimesi põldu harimas, tõusis udu maast ja kastis kogu mullapinna. Ja Jehoova Jumal valmistas inimese, kes on põrm, mullast ja puhus tema ninasse elavat õhku: nõnda sai inimene elavaks olevuseks. Ja Jehoova Jumal laskis maast kasvada igasugu puid, mis olid kaunid vaadata ja millest oli hea süüa, ja elupuu keset aeda ning hea- ja kurjatundmise puu.

1 Moos. 3, 14-19: Siis ütles Jehoova Jumal maole:

« Et sa nii tegid,
siis ole sa neetud kõigi koduloomade ja metsloomade hulgas.
Sa pead oma kõhu peal roomama
ja kogu eluaja põrmu sööma!
Ja ma tõstan vaenu sinu ja naise vahele,
sinu soo ja tema soo vahele.
Nad purustavad su pea,
aga sina salvad nende kanda. »

Naisele ütles ta:

« Sinule saadan ma palju valu,
kui sa käima peal oled:
valuga pead sa lapsi ilmale tooma!
Sa himustad oma meest,
aga tema valitseb su üle! »

Aga Aadamile ütles ta:

« Et sa oma naise sõna kuulsid
ja sõid puust,
mille ma sulle keelasin,
üteldes, et sa ei tohi sellest süüa,
siis olgu maa neetud su eksimuse pärast!
Vaevaga pead sa end maast toitma kogu eluaja.
Maa peab sulle kibuvitsu ja ohakaid kasvatama
ja põllutaimed olgu su toiduks.
Oma palehigis pead sa leiba sööma
kuni sa jälle maapõue langed,
kust sa oled võetud.
Sest sa oled põrm
ja pead jälle põrmuks saama! »

1 Moos. 27, 1-4:

Kui Iisak oli vanaks saanud ja ta silmanägemine tuhmunud, siis kutsus ta Eesavi, oma vane-
ma poja, ja ütles temale: « Mu poeg! » Ja Eesav vastas: « Siin ma olen! » Ja Iisak ütles: « Vaata,
ma olen vanaks saanud ega tunne oma surma päeva. Võta oma jahiriistad, nooletupp ja amb,
mine välja ja püüa mulle üks metsloom. Valmista mulle siis maitsev roog, mida ma armastan,
ja too mulle süüa, et mu hing sind õnnistaks, enne kui ma suren ».

Iiobi 2, 1-7:

Ja ühel päeval, kui Jumala lapsed tulid Jehoova ette, tuli ka saatan koos nendega Jehoova
ette. Ja Jehoova küsis saatanalt: « Kust sa tuled? » Ja saatan vastas Jehoovale: « Ma tulen maad
mööda hulkumast ja rändamast. » Siis ütles Jehoova saatanale: « Kas sa oled märganud mu sulast
Iiobit? Ei ole tema sarnast maa peal: ta on vaga ja õiglane mees, kardab Jumalat ja hoidub
kurjast. Kuigi sa mind tema vastu kihutasid, et ma peaksin ta põhjuseta hävitama, hoiab ta kinni
oma vagadusest. » Aga saatan vastas Jehoovale: « Naha naha vastu ja kõik mis inimesel on, an-
nab ta oma hinge eest. Aga siruta oma käsi ja puuduta ta luud ning liha. Küllap ta siis neab
sind otse näkku. » Ja Jehoova ütles saatanale: « Vaata, Iiob on sinu käes. Ainult ta hinge pead
sa säästma. » Siis läks saatan Jehoova juurest ära.

Jesaja 5, 5-8: *Aga nüüd tahan ma ometi
teile teatada,
mida ma teen oma viinamäega:
ma kisun selle tara maha,
et see maha põletatakse,
ma lammutan selle müüri,
et see ära tallatakse.*

*Ma tahan viinamäe ära hävitada:
seal ei pea lõigatama võsusid
ega kablitatama maad,
viinamägi kasvatab kibuvitsu ja ohakaid,
ja ma keelan pilvi,
et need vihma ei jagaks.
Sest Iisraeli sugu on vägede Jehoova viinamägi,
ja Juuda mehed on tema lemmik-istandus!
Ta ootas õigust,
aga vaata: ülekohus tuli,
ta ootas õiglust,
aga kõlas hädakisa.*

*Häda neile,
kes kisuvad endale koja teise järeie
ja põllu teise kõrvale,
kuni teistele enam paika ei jää
ja te üksi seal maal elate!*

Jer. 18, 13-17: *Seepärast ütleb Jehoova nõnda:
« Küsige ometi rahvaste hulgas,
kes on taolist kuulnud?
Iisraeli neitsi
on teinud väga hirmsaid tegusid!
Kas jätab Libanoni lumi,
mis kaljult alla voolab,
mu väljad maha?
Või kuivavad vöörad, külmad veed?
Kuid mu rahvas on mu unustanud,
nad ohverdavad ebajumalaile!
Aga mina panen nad komistama nende teede peal,
mis igavesti nende omad olnud,
panen nad käima sillutamata jalgradadel,
) « vilistamise » koht on segane {
et nemad oma maad kartma hakkavad.
Kõik möödunud kohkuvad
ja vangutavad pead.
Ma pillan nad laiali vaenlaste ees
nagu idatuul,
ma pööran neile selja
ega näita oma palet
nende õnnetuse päeval! »*

Miika 4, 1-3: *Aga viimastel päevadel sünnib,
et Jehoova koja mägi
seisab kindlalt kui mägede tipp
ja tõuseb küngastest kõrgemale
ja rahvad voolavad selle juurde.
Ja paganate hulgad tulevad ja ütlevad:
«Tulge, mingem üles Jehoova mäele,
Jaakobi Jumala kotta,
et ta meile oma teid õpetaks,
et me võiksime käia mööda ta radasid
sest Siionist tuleb käsuõpetus
ja Jeruusalemmast Jumala sõna!
Ta mõistab kohut paljude rahvaste vahel
ning juhatab vägevaid paganaid kaugetele maadele,
nad taovad oma mõõgad sahkadeks
ja piigid sirpideks —
rahvas ei tõsta enam mõõka rahva vastu
ega õpi enam sõdima!*

Jer. 36, 10-16:

Siis luges Baaruk raamatust Jeremija sõnu Jehoova kogas, kirjutaja Gemarja, Saafani poja kambris ülemises õues, Jehoova koja uue värava ees, kogu rahva kuuldes. Kui Miika, Saafani poja Gemarja poeg, kuulis raamatust kõiki neid Jehoova sõnu, läks ta alla kuningakotta, kirjutaja kambrisse — ja vaata! — seal istusid kõik vürstid: kirjutaja Ja Miika andis neile edasi kõik sõnad, mis ta oli kuulnud Baarukit rahvale lugevat. Siis läkitasid kõik vürstid et ta ütleks: «Võta kaasa raamaturull, millest sa rahvale lugesid ja tule siia!» Ja Baaruk, Neerija poeg, võttis raamaturulli kaasa ja tuli nende juurde. Ja nad ütlesid talle: «Istu ja loe seda ka meie kuuldes!» Aga kui nad kogu loo olid kuulnud, siis vaatasid nad kohkunult üksteisele otsa ...

5. psalm: *Jehoova! võta kuulda mu sõnu,
mõista mu igatsust,
pane tähele mu hädahüüet,
sina mu kuningas ja mu Jumal!
Sinu ees tahan ma palvetada.*

*Sa kuuled mu häält juba vara, Jehoova!
Vara valmistan ma ohvri su jaoks
ja ootan sind pikisilmi.
Sest sina pole Jumal
kel on hea meel jumalakartmatusest,
pahadel pole su juures paika.*

*Ülbed ei jää püsima su ees,
sa vihkad kõiki nurjatuid.*

Sa hävitad valelikud,
Verejanulised ja petised
on hirmsad Jehoova meelest.

Aga mina tohin astuda su kotta
su armu tõttu,
kummardada kartuses su püha templit.

Jehoova! juhata mind oma õigluse järgi,
tee mu rada tasaseks,
sest mind kiusatakse taga.

Sest nende suus pole õiget sõna,
nende sees on selge tigidus,
nende kurk on nagu lahtine haud,
nende keeled on libedad.

Mõista nad süüdi, Jumal!
Hukkugu nad oma kurjade mõtete pärast,
kihuta nad minema nende eksimiste pärast,
sest nad hakkavad sulle vastu.

Aga rõõmsad olgu kõik,
kes püüavad sinu varju alla,
nad hõisaku igavesti,
sest sa kaitses neid,
sinus olgu rõõmsad need,
kes armastavad su nime.

Sest sina, Jehoova, õnnistad õiget,
kaitses teda oma nimega
nagu oleks see kilp.

Joh. ilm. 13, 1-8:

Sääl nägin ma metsalist tõusvat merest; tal oli kümme sarve ja seitse pead ja sarvede otsas oli tal kümme krooni ja peade peal teotavad nimed. Ja metsaline, keda ma nägin, oli pantri sarnane, agu ta jalad olid nagu karu jalad ja ta lõuad nagu lõukoera lõuad. Ja lohe andis talle oma väe ja trooni ja suure meelevalla. Ja ma nägin, et üks ta peadest oli nagu surmavalt haavatud, aga see surmav haav paranes. Ja kogu maailm vaatas imestades metsalist. Ja nad kummardasid lohet, kes oli metsalisele andnud niisuguse meelevalla; nad kummardasid ka metsalist ja ütlesid: « Kes on metsalise taoline ja kes võib tema vastu võidelda? » Ja metsaline sai suu, mis rääkis suuri ja teotavaid sõnu, ja tal oli voli seda teha nelikümmendkaks kuud. Ja ta avas oma suu, et teotada Jumalat, ta nime ja eluaset ja neid, kes taevas elavad. Ja ta sai meelevalla sõdida pühade vastu ja neid võita; ja võimu kõikide suguharude ja rahvaste ja keelte ja rahvatõugude üle. Ja kõik maailma rahvad peavad kummardama metsalist; kõik, kelle nimi pole maailma algusest saadik kirjutatud eluraamatusse, tapetud Talle raamatusse.